

KAZA VE KADERE İMAN*

Kaza ve kaderin anlamı ve tanımı

Sözlükte ölçü, miktar, bir şeyi belirli bir ölçüyle yapmak ve belirlemek anlamlarına gelen kader; Allah'ın, ezelden ebede olacak şeylerin zamanını, yerini, özelliklerini, niteliklerini ve nasıl olacaklarını ezeli ilmiyle önceden bilip takdir etmesi demektir. Buna göre kader, Allah'ın ilim sıfatıyla ilgilidir.

Sözlükte hüküm, emir, işi bitirme ve yaratma gibi anlamlara gelen kaza ise; Cenab-ı Hakk'ın ezeli ilmiyle takdir buyurduğu şeylerin sırası geldiğinde, onları, o takdire uygun bir biçimde meydana getirmesini irade edip yaratması demektir. Bu tariftten de anlaşılacağı üzere kaza, Allah'ın ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarıyla ilgili bulunmaktadır.

Kader, İslâm dininde iman edilmesi farz olan esaslardan biridir. Kadere iman, Allah'a iman etmenin bir gereğidir. Bu bakımdan, Allah'a ve sıfatlarına inanan bir insan, kadere de inanmış olur. Kısacası kader, her yönüyle tevhîd inancına dayanmaktadır. Dolayısıyla kaza ve kadere inanmak, iman ve küfür, sevap ve günah, iyi ve kötü, acı ve tatlı, canlı ve cansız, faydalı ve faydasız, kısacası hayır ve şer... hepsinin, Allah'ın bilmesi, dilemesi ve yaratmasıyla olduğuna ve ondan başka yaratıcı bulunmadığına inanmak demektir.

Vahiy meleği Cibril (a.s.), insan suretinde gelip Peygamberimiz (s.a.s.) e, "Bana imanın ne olduğunu bildir" dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.) de; "iman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe iman etmendir, yine kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir" diye cevap verdi.

Bu hadisi şerifte Peygamberimizin bize imanın altı esasını bildirmiştir. Bu altı esastan biri "kadere iman" etmektir.

Kader, ayetlerde şöyle açıklanmaktadır:

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

"Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık."¹

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِلُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ

"Kâinatta mevcut her şeyin hazineleri ancak bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir miktar ile indiririz."²

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا

"Her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mahlukatın mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir."³

Kaza ve kader, Allah'ın ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarıyla irtibatlı oldukları için, söz konusu dört sıfatın anlamlarını bilmek gerekir.

İlim: Gerçeğe uygun olan kesin bilgi, inanç; akıl ve duyuların alanına giren her şeyin tanınmasını sağlayan bir sıfattır. Allah'ın subûti sıfatlarından birisi olan ilim, Yüce Allah'ın olmuşu, olanı, olacağı, gizliyi, açığı, kısaca her şeyi, bütün nitelik ve özellikleri ile bilmesi demektir.

* Mehmet Zeki KARAKAYA, Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi.

¹ Kamer, 54/49.

² Hicr, 15/21.

³ Furkân, 25/2.

Allah'ın sınırsız ilmi, Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanmaktadır:

رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ

"Rabbimiz! Şüphesiz sen, gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."⁴

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنَ زَرْقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

"Gaybın (görünmez bilginin) anahtarları O'nun yanındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı bilir. Düşen yaprağı, yerin karanlıklarında olan taneyi, yaşı kuruyu-ki bunlar apaçık Kitap'tadır ancak O bilir."⁵

اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيصُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزِدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ

"Allah, her dışının neye gebe olduğunu, rahimlerin artırdığı şeyi ve eksilttiği şeyi bilir. Her şey onun katında bir ölçü iledir."⁶

İrade: Bir şeyi yapma veya yapmama gücüne sahip olan hayat sahibinin bu iki şıktan birine kendi isteğiyle hükmetmesi, seçmesi, ya da düşüncenin ortaya koyduğu bir gayeye doğru yönelmesi demektir. Bu tarif, Allah'ın ve kulun iradesini kapsamaktadır. Cenab-ı Hakk'ın iradesine "küllî irade", kulun iradesine ise "cüzî irade" denir. Allah'ın, dilediğini, dilediği anda ve dilediği şekilde yapması demektir. Kur'an, Allah'ın bu sıfatını "Allah dilediğini yaratır."⁷ ayetiyle açıklar.

Hz. Peygamber de,

مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ.

"...Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz..." buyurmuştur.⁸

Yüce Allah'ın, irade buyurup yaratması, bir ayette, "Bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona 'ol' der, o da hemen oluverir."⁹ şeklinde açıklanmaktadır. Çünkü O'nun iradesine ve kudretine mâni olacak, hiçbir irade ve güç yoktur. Tekvin sıfatı ise, O'nun yaratmak ve rızık vermek gibi fiilî sıfatlarının merciidir.

Allah'ın irade sıfatını anlatan şu ayetleri de dikkatle okumak gerekir:

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

"Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir. Hikmet sahibidir."¹⁰

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذَلِّلُ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"(Rasûlüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın."¹¹

⁴ İbrahim, 14/38.

⁵ En'âm, 6/59.

⁶ Râd, 13/8.

⁷ Âl-i İmran, 3/47.

⁸ Ebû Dâvûd, Edeb, 110.

⁹ Yasin, 36/82.

¹⁰ İnsan, 76/30.

¹¹ Âl-i İmran, 3/26.

Kudret: Allah'ın subûti sıfatlarından biri olan kudret, Allah'ın sonsuz güç sahibi olması ve bütün yaratılmışlara, ezeli takdire uygun olarak tesir edip tasarrufta bulunması demektir. O'nun kudretinin yetmeyeceği hiçbir şey yoktur. Çünkü kudretinin zıddı olan acz, Allah hakkında düşünülemez. Allah'ın bir şeye "ol !" demesi ile, o şey hemen var olur. Yok olmasını istediği şey de, anında yok olur. Allah için "imkânsız" diye bir şey yoktur. Mutlak mânâda kadir, yalnız O'dur. Yaratıkların kudreti, Allah'ın verdiği nispette ve O'nun izni ile kullanılabilen sınırlı bir kuvvettir.

Allah'ın kadir ismi, Kur'ân'da ölçen, biçen, biçim veren, takdir eden, programlayan anlamlarında kullanılmaktadır:

فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ

"Ölçtük, biçtik. Ne güzel biçim vermeniz biz."¹² ayeti, buna örnektir. Gökleri, yerleri, nehirleri, dağları, geceyi, gündüzü, ayı, güneşi... yani, bütün varlıkları düzene koyan, görevlerini programlayan Allah'tır.¹³ "...(O,) her şeyi yaratmış, ona düzen vermiş, mukadderatını (yeteneklerini, özelliklerini, görevlerini) tayin etmiştir."¹⁴ ayetleri, Allah'ın kudret sıfatını anlatmaktadır.

Tekvin: Allah'ın subûti sıfatlarından biridir. Mümkinata taalluk eden ve ilâhî iradeye uygun olarak icad ile tesirde bulunan bir sıfattır. Bu duruma göre tekvin, ilim, kudret ve irade sıfatlarından farklıdır. Bir şeyin olmasını veya olmamasını aklın "olabilir" (mümkün) diye karşıladığı şeylerle ilgili bir sıfattır.

İnsan fiilleri ve kaderle ilgisi: Her şey, Allah'ın izni, dilemesi ve yaratmasıyla var olduğu gibi, insanların mümin veya kâfir olması; herhangi birisinin malına, canına, evlâdına, maddî veya manevî, sözlü veya fiili, hoşuna gidecek veya gitmeyecek, iyi ya da kötü bir şeyin gelmesi; acı bir hadise, belâ, felâket ve musibetin dokunması gibi olayların hepsi kaderde vardır ve hepsinin, ancak Allah'ın izni, dilemesi ve yaratmasıyla olduğunu,

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لَكِنَّا لَا نَسُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْنَاكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَيْنَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

"Yeryüzünde kendi nefislerinizde uğradığınız hiçbir musibet yoktur ki, Biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz) yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır. Elinizden çıkana üzülmesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şırmarmayasınız diye (böyle yaptık.) Çünkü Allah, kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi sevmez."¹⁵ anlamındaki ayet, açıkça beyan etmektedir.

İnsan iradesi ve sorumluluğu: Yüce Allah, insanlara özel bir güç, kuvvet ve irade vermiştir, insan, doğuştan hürdür, iradesini dilediği gibi kullanabilmektedir. Allah'a iman edebileceği gibi, O'nu inkâr da edebilmektedir. İyi işler yapabileceği gibi, çok fena fiiller de işleyebilir. Çünkü insan, denenmektedir. Yüce Allah bu hususu şöyle açıklamaktadır:

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

"İnsanların hangisinin daha güzel amel yaptığını deneyelim diye, şüphesiz yeryüzündeki şeyleri ona bir zînet yaptık."¹⁶

Bunun için insan serbest bırakılmıştır; o, iyi veya kötü ne isterse yapabilir, Allah, ona mâni

¹² Mürseiât, 77/23.

¹³ Fussilet, 41/9-12; Müzzemmil, 73/21; Yûnus, 10/5.

¹⁴ Furkân, 25/2.

¹⁵ Hadid, 57/22-23.

¹⁶ Kehf, 18/7.

olmaz, izin verir. Bu gerçek,

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ

"De ki: Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin."¹⁷ şeklinde açıklanmaktadır. Eğer izin vermezse, insan herhangi bir iş yapmaz. Kâinat ve insan, bütünüyle Allah'ın iradesi ve tasarrufu altındadır. O'nun izni olmadan, hiçbir varlık, kendi başına bir iş yapamaz. Buna göre insan, hayır veya şer, neyi isterse, Allah onu yaratır. İnsanın işte bu isteği, sorumluluğunun esasını oluşturur. Bunun sonucu olarak insanın yaptığı iyilikler kendi yararına, kötülükler de yine kendi zararına olur. Allah, kullarının hakkını asla zayi etmez. Kimseyi yapmadığı veya irade etmediği işlerden, sorumlu tutmaz, cezalandırmaz. Bir ayette;

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَالِمٍ لِلْعَبِيدِ

"Kim iyi bir iş yaparsa kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin kullara (zerre kadar) zulmedici değildir."¹⁸ buyurulmakta ve Allah'ın zulümden münezzehe olduğu bildirilmektedir.

Kaza ve kaderin, tevekkül, rızık, hidayet ve dalâlet ile ilgisi vardır. Bu kavramların kısaca bir açıklaması ise, şöyledir:

Tevekkül: Sözlükte dayanma, güvenme, vekil tutma anlamlarına gelen tevekkül; gerekli çalışmaları yapıp sebeplerini bir araya getirdikten sonra, istenilen sonucun alınması hususunda Allah'a güvenmek, teslim olmak ve sonucu O'na havale etmek demektir. Kur'an-ı Kerim'de, Allah'a tevekkül edilmesi istenmekte, "Mü'minler, yalnız Allah'a tevekkül etsinler."¹⁹ buyurulmaktadır.

Allah'a tevekkül: Allah'ın yardımını isteme, O'nun adaletine, kimsenin hakkını ve emeğini zayi etmeyeceğine, sâlih amellerin sevabını vereceğine, duaları kabul edeceğine inanma ve güvenme demektir. Allah'a tevekkül etmenin şartı, yapmak istediği iş için gerekli kurallara uyarak çalışmak, sonucu da Allah'a havale etmektir, insan, öncelikle yapacağı bir işin kurallarını araştırıp öğrendikten sonra, emek verecek, sabırlı olacak ve başarılı olmasını da Allah'tan isteyecektir. Çünkü, başarıya ulaştırmak, Allah'a aittir. İşte "Allah'a tevekkül" etmenin gerçek anlamı budur. Bu husus, Kur'an'da şöyle açıklanmaktadır:

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿58﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"İman edip sâlih amel işleyenler var ya, onları içinde ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennet köşklerine yerleştireceğiz. Çalışanların mükâfatı ne güzeldir. Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir."²⁰

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ

"Allah'a tevekkül edene, Allah yeter."²¹

Ecel: Sözlükte vakit, belirlenmiş bir zaman veya bir müddetin sonu gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise ecel, Allah tarafından her canlı için önceden takdir edilen hayat süresi ve bu sürenin sonu olan ölüm vakti demektir. "Ecel" in ölüm ve belirli bir süre anlamına geldiği ise, ayetlerde,

¹⁷ Kehf, 18/29.

¹⁸ Fussilet, 41/46.

¹⁹ Mâide, 5/11; Tevbe, 9/51.

²⁰ Ankebût, 29/58-59.

²¹ Talâk, 65/3.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

"Her milletin bir eceli vardır. Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilir, ne de öne geçebilir."²²

إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Şüphesiz, Allah'ın belirlediği vakit gelince ertelenmez. Keşke bilseydiniz."²³ şeklinde açıklanmaktadır.

Her insan ve canlının bir eceli olduğu gibi, toplumların da ecelleri vardır. Ayrıca güneş, ay, dünya ve bu kâinatın dahi, Allah tarafından belirlenmiş bir süresi vardır. Bu sürelerin ne kadar olduğunu ve uzayıp uzamayacağını biz bilememekteyiz. Ömrün uzayacağı ile ilgili bazı rivayetler ise, "ömrün bereketli kılınacağı" şeklinde yorumlanmıştır. Mu'tezile ve Şia gibi bazı itikâdî mezhepler, iki ecelin olduğunu ve ömürlerinin uzayıp kısalabileceğini savunmuşlarsa da, Ehl-i Sünnet âlimleri, insanların bir tek ecelinin bulunduğunu, bunun da ölümle gerçekleşen vakit olduğunu kabul etmişlerdir. Bir ayette, "Allah, eceli geldiğinde hiçbir kimseyi asla ertelemes." ²⁴ buyurularak, ölümün asla ertelenmeyeceği bildirilmiştir. Çünkü ecel, kader ve kaza ile ilişkilidir. Bu da Allah'ın ilim ve irade sıfatlarını ilgilendirir. Bu bakımdan, bir kişinin sağlık kurallarına uyup uymayacağı, herhangi bir kaza, ya da bir katilin eylemine maruz kalıp kalmayacağı ilâhî bilgi ve iradenin kapsamı içindedir. Öyle ise insanların ecellerini yalnız Allah bilir. Sağlıklı bir hayat sürmek için gerekli tedbirleri almak, bir kulluk görevidir.

Rızık: Sözlükte nasip, pay ve şans anlamına gelen rızık, maddî ihtiyaç için gerekli olan nimet, insanın yararlanabileceği her türlü mal ve varlık diye de tarif edilmiştir. Allah'ın maddî ve manevî yönden insana sayılamayacak kadar nimetler verdiği, ayette şöyle açıklanmaktadır:

وَأَنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

"Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız. Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir."²⁵

Ehl-i Sünnet âlimleri, rızıkı, "yararlanılmak üzere, Allah'ın canlılara verdiği şey" diye tarif eder ve "ondan, insan faydalanırsa (yerse) kendisine rızık olur" derler. Helâl veya haram olması, onun rızık olmasına engel değildir. Allah'ın rızıkı, dilediğine ölçü ile vermesi, kısıması, Kur'an'da şöyle açıklanmaktadır: "Allah dilediğine rızık açar, bol verir, dilediğinden kısar, az verir..."²⁶

Hidâyet: Sözlükte yol gösterme, doğru yola iletme ve gerçeğe ulaştırma anlamına gelen hidâyet, Allah'ın kitap ve peygamberleri vasıtasıyla insanlara doğru yolu göstermesi ve onları bu yola ulaştırması demektir.

Daha çok insan filleri açısından değerlendirilen hidâyet için Allah'ın, peygamber ve kitap göndermesini selef âlimleri yeterli görmeye beraber, insanın gerçeğe ulaşmasını sağlayan ilâhî iradenin, onu hidâyete muvaffak kılması ve ilhamı kalbinde yaratıp, hayrı kolaylaştırmasıdır şeklinde açıklamışlardır. Bir ayette,

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya iletir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir."²⁷

²² A'raf, 7/34.

²³ Nûh, 71/4.

²⁴ Münafikûn, 63/11.

²⁵ Nahl, 16/18.

²⁶ Ra'd, 13/26.

²⁷ Teğâbun, 64/11.

buyurulmakta ve insanın hidayete erme işinin, iradesini o yönde kullanmasıyla birlikte gerçekleştiği bildirilmektedir.

Dalâlet: Sözlükte gizleme, kaybolma, sapma, unutmama ve doğru yolu bulamama gibi anlamlara gelen dalâlet, hidâyet kavramının zıddıdır. Bilerek veya bilmeyerek doğru yoldan sapma demektir. Dalâlet, Kur'an'ın bir ayetinde şöyle yer almaktadır:

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَىٰ

"İşte onlar hidâyete karşılık, dalâlet satın alanlardır."²⁸

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

"Bize doğru yolu göster, kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yoluna; gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil."²⁹

Kur'an'da, Allah'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere ve ahiret gününe inanmamak,³⁰ Allah'a şirk koşmak,³¹ zulüm yapmak³² gibi davranışlar, sapma olarak ifade edilmiştir. Allah'ın insanları saptırması, onların fiillerini kendi iradeleri doğrultusunda yaratması anlamındadır. Dolayısıyla, insanların dalâletinde Allah'ın herhangi bir zorlama ve baskısı yoktur. Çünkü Allah, olmuş ve olacak her şeyi bilir. Hidâyet ve dalâletten her biri kulların seçimiyle takdir edilip kazanılmış, ilâhî kaza ve kaderle de yaratılmıştır.

Sonuç: Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere kader; içinde yaşadığımız bu âlem henüz yokken, zaman ve mekândan münezze olan Yüce Allah'ın, ezelden ebede yaratmasını irade buyurduğu her şeyi yoktan var etmesi, düzen vermesi, bu düzeni koruması; yaratılan her şeyin zamanını, yerini ve ölçülerini belirlemesi, biçimlendirmesi, tertip ve takdir etmesi anlamında bir ilâhî kanundur. O'nun ilmi, zamanı, mekânı ve her şeyi kuşatır. O, her şeyi, istediği anda yaratma gücüne sahiptir. Kudretine engel hiçbir şey yoktur. Hayatı ve ölümü yaratan, bilmediklerimizi bilen, görmediklerimizi gören, bütün sesleri ve duaları işitip kabul eden, kudretine hiçbir şey ağır gelmeyen, yapamadıklarımızı yapan, her canlıya en elverişli organları var edendir. Canlıların rızkını veren, insanı dünyanın en mükemmel varlığı olarak yaratıp sınamak için bu dünyaya gönderen, varlıkları insanın hizmetine veren O'dur. Aynı zamanda canlıların varlıklarını sürdürmeleri için gereken ihtiyaçlarını düzenli bir biçimde karşılayan ve nihayet bu dünyayı, adına "Kıyamet" denilen ölümle sona erdirecek olan, arkasından tüm insanları hesap için mahşerde toplayıp, durumlarına göre onları, cennet veya cehennemde devam edecek olan ebedî hayata sevk edecek olan Allah'tır, işte kader, bilemediğimiz her şeyi içine alan sırlarla dolu, bu ilâhî tecelliler için kullanılan bir unvandır.

Allah'a ait olan bu sırlarla dolu tecellileri, zaman ve mekânla sınırlı bilgi ve aklımızla anlayıp kavramamız, çözümlememiz, elbette mümkün değildir. Çünkü biz, her şeyimizle kaderin içindeyiz. Bütün âlemleri kuşatan, gözümüzün önünde, hatta kendi vücudumuzda işleyen kaderin sırrını, Allah'a havale etmek gerekir. Öyle ise biz, kaderin Allah'a ait bir sır olan tarafıyla değil, sadece kendi fiillerimizle ilgili olanına bakmalı ve onların hayır mı, şer mi olduğunu anlamaya çalışmalıyız.

²⁸ Bakara, 2/16.

²⁹ Fatıha, 1/6-7.

³⁰ Nisa, 4/136.

³¹ Nisa, 4/116.

³² Lokman, 31/11.